

ÇAKIŞAN HİZMETLERE İLİŞKİN PRİMLERİN İADESİNDE YASAL FAİZ UYGULANMALI MIDIR?

(KHK ile İhraç Edilip OHAL Komisyonu Kararıyla Göreve İade Edilen Sigortalı Bakımından)

1. GİRİŞ

689 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kamu görevinden çıkarılan 4/1-c kapsamındaki bir sigortalı, ihraç edildiği dönemde geçimini hizmet akdiyle çalışarak sağlamış ve adına 4/1-a kapsamında prim bildirilmiştir. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kararıyla göreve iade edilen sigortalının 4/1-c statüsü ihraç tarihinden itibaren canlanınca, aynı döneme ait 4/1-a bildirimleri geçersiz hâle gelmiştir. 5510 sayılı Kanunun 53 üncü maddesi 4/1-c kapsamındaki sigortalılığı öncelikli saydığından, çakışan sürede 4/1-a kapsamında ödenen primlerin iadesi gündeme gelmektedir. Tartışma, bu iadenin yasal faiziyle mi yoksa faizsiz mi yapılacağı noktasında toplanmaktadır.

2. UYGULANACAK HÜKÜMLER VE KURUM UYGULAMASI

5510 sayılı Kanunun 53 üncü maddesi, 4/1-a, 4/1-b ve 4/1-c statülerine aynı anda tabi olunması hâlinde 4/1-c kapsamındaki sigortalılığı esas alır. Aynı Kanunun 89 uncu maddesinin üçüncü fıkrası ise, yanlış veya yersiz alınmış olduğu tespit edilen primlerin, alındıkları tarihten on yıl geçmemişse hisseleri oranında ilgililere kanuni faiziyle iade edileceğini; faizin, primin Kuruma yatırıldığı tarihi izleyen ay başından iade ayının başına kadar hesaplanacağını öngörür. Fıkranın sonunda saklı tutulan hüküm, 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 65 inci maddesi olup karşılığı 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 81 inci maddesidir; bu hüküm yalnızca hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şeyleri kapsadığından, incelenen olayla ilgisi bulunmaz.

Kurum, çakışan sürelerle ilişkin prim iadesini önce 20.10.2014 tarihli Genelgesiyle 89 uncu madde çerçevesinde, yani faizli olarak yürütmüştür¹. 18.06.2020 tarihli İşveren İşlemleri Genelgesiyle uygulama değiştirilmiş; çakışma sonucu iptali gereken statünün 4/1-a olması hâlinde, bu primlerin hizmet akdi karşılığında zorunlu olarak ödendiği gerekçesiyle yanlış veya yersiz tahsil edilen primler sayılmayacağı ve faiz uygulanmaksızın iade edileceği yönünde talimat verilmiştir². Kurum bu yaklaşımı, aynı sigortalılık hâlinde tavanı aşan primlerin faizsiz iadesini öngören 82 nci maddenin dördüncü fıkrasıyla da desteklemektedir.

3. KHK İHRACI VE OHAL KOMİSYONU İADESİNİN FARKI

Kurumun faizsiz iade gerekçesi, sigortalının kendi iradesiyle ikinci bir işte çalıştığı olağan çakışma hâlleri bakımından bir dayanağa sahip olabilir. Oysa incelenen olayda hizmet akdinin kurulması sigortalının serbest tercihi değil, hukuka aykırı bir ihracın zorunlu sonucudur. 7075 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi ile 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 35 inci maddesi, göreve iade edilenlere kamu görevinden çıkarıldıkları tarih ile göreve başladıkları tarih arasındaki mali ve sosyal hakların ödenmesini öngörür; düzenleme, ihraç işleminin sonuçlarının geçmişe etkili biçimde giderilmesi esasına dayanır. İhraç işlemi bu şekilde geriye dönük olarak ortadan kalkınca, 4/1-c sigortalılığı ihraç tarihinden itibaren hiç kesilmemiş gibi canlanır; buna bağlı olarak aynı dönemdeki 4/1-a bildirimi de baştan itibaren geçerli bir statü oluşturmamış olur.

Bu tabloda hizmet akdi karşılığında zorunlu ödeme gerekçesi ayakta kalmaz. Zira dayanak alınan hizmet akdinin kendisi, sonradan hukuken ortadan kaldırılan bir işlemin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sigortalının statü değişiminde herhangi bir dahli veya kusuru bulunmamakta; primlerin çakışması tümüyle idarenin sonradan geçersiz sayılan işleminden kaynaklanmaktadır.

¹2014/28 sayılı Genelge.

²2020/20 sayılı İşveren İşlemleri Genelgesi, prime esas kazançlara ilişkin bölüm.

4. FAİZ UYGULANMASI GEREKTİĞİ

89 uncu maddedeki yersiz ibaresi, Kanunun esasları dışında alınmış primlerin tamamını kapsar. Madde, primin yanlış mı yoksa yersiz mi alındığına ya da bunun Kurumun mu ilgilinin mi hatasından doğduğuna göre faiz yönünden bir ayırım yapmaz. Nitekim kanun koyucu, Kurumun kişiden geri isteyebileceği fazla ve yersiz ödemeleri düzenleyen 96 ncı maddede kasıt ve kusuru esas alan bir kademelendirmeye açıkça yer vermiştir. Anayasa Mahkemesi 10.02.2016 tarihli kararında, 96 ncı maddedeki bu kusur ayırımını hukuk devleti ilkesiyle bağdaşır bulmuştur³. Kanun koyucunun faizi kusura bağlamak istediği yerde bunu 96 ncı maddede yaptığı, buna karşılık Kurumun kişiye borçlu olduğu 89 uncu maddede böyle bir koşula yer vermediği görülmektedir. Bu itibarla 89 uncu madde bakımından kusur, faiz hakkının doğumunu etkilemez. Yargıtay da 89 uncu maddenin üçüncü fıkrası uyarınca yanlış veya yersiz alınan primlerin kanuni faiziyle iadesi gerektiğini kabul etmiş, bu yönü gözetmeyen yerel mahkeme kararını bozmuştur⁴.

Öte yandan göreve iade edilenlere geçmişe dönük mali hakların salt anaparadan ibaret ödenmesi, enflasyon karşısındaki değer kaybını gözetmediği için yerleşik içtihatla mülkiyet hakkının ihlali olarak değerlendirilmektedir. Anayasa Mahkemesi 07.02.2019 tarihli kararında, göreve iade edilenlere ödenen mali hakların yasal faiziyle birlikte ödenmesi gereğine işaret etmiştir⁵. Danıştay da Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kararıyla göreve iade edilen kişinin 7075 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi kapsamındaki haklarını bu çerçevede ele almaktadır⁶. Aynı ilke, sigortalının haksız biçimde ödemek zorunda kaldığı ve Kurumca geç iade edilen primler yönünden de geçerlidir: Kurumun elinde tuttuğu tutarın yalnızca anaparasıyla iadesi, sigortalının bu süre boyunca mahrum kaldığı parasal değeri karşılamaz.

Kurumun bu konudaki yaklaşımının yeknesak olmadığı da belirtilmelidir. 89 uncu madde çerçevesinde faizli iadeyi esas alan uygulama, 2020/20 sayılı Genelgeyle 4/1-a primleri bakımından terk edilmiştir. Oysa iradesi ve kusuru dışında oluşan çakışmalarda faizli iadenin gerektiği, Kurumun kendi hukuki değerlendirmelerinde de kabul görmüş bir sonuçtur. Bu itibarla genel nitelikli bir idari düzenlemenin, niteliği bakımından ayırık olan bu durumu kapsayacak biçimde yorumlanması yerinde değildir.

Prim iadesine faiz uygulanması, hakkaniyet ilkesinin ve sosyal güvenlik anlayışının bir gereği olduğu gibi, Kuruma duyulan güvenin korunmasına ve Kurumun sebepsiz zenginleşmesinin önlenmesine de hizmet eder; ayrıca bu yöndeki uyuşmazlıkların gereksiz biçimde yargıya taşınmasının önüne geçer.

5. SONUÇ

689 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ihraç edilip Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kararıyla göreve iade edilen 4/1-c sigortalısı bakımından, ihraç döneminde bildirilen 4/1-a primleri, sonradan geçersiz sayılan bir işlemin zorunlu sonucudur ve 5510 sayılı Kanunun 89 uncu maddesi anlamında yersiz alınmış primler niteliğindedir. Kurumun 2020/20 sayılı Genelgeye dayanan faizsiz iade uygulaması, sigortalının serbest tercihiyle kurduğu olağan çakışma hâlleri için düşünülmüş olup, iradesi ve kusuru dışında oluşan bu özel durumu kapsayacak biçimde yorumlanamaz. Bu itibarla söz konusu primlerin, işveren hissesi işverene ve sigortalı hissesi sigortalıya olmak üzere, 89 uncu maddede öngörülen yasal faiziyle birlikte iade edilmesi gerekir. Talebin, işyerinin bağlı bulunduğu sosyal güvenlik il müdürlüğüne veya sosyal güvenlik merkezine, primlerin tahsilinden itibaren on yıllık süre içinde yapılması gerektiği de gözetilmelidir.

BARIŞ ERDEM DANIŞMANLIK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU EKİBİ

³E. 2015/97, K. 2016/10.

⁴10. Hukuk Dairesi, E. 2017/4972, K. 2020/338.

⁵Başvuru No: 2015/4812; R.G. 12.03.2019, S. 30712.

⁶5. Daire, E. 2021/8919, K. 2024/5585.